

poru, naj veljajo tudi za posredno pozivanje, ker gre za kazniva dejanja, pri katerih način storitve ni merodajen. Za presojo deliktov, učinjenih s tiskom, naj se določijo porotna sodišča, razen za tiskovne žalitve časti, katere naj se odkažejo posebnim senatom. Nato je govoril še o poštnem debitu ter inozemskih periodičnih tiskovinah in končal z opazko, da se uprav naš tisk za tiskovno vprašanje veliko premalo zanima. — Predavanje izide v tisku, in na to se bode vršila debata.

Jezikovno pravo v ustavi.

Dr. Josip Wilfan.

Na diskusijskem sestanku društva Pravniki¹⁾ sem svoje stališče mogel označiti samo deloma, fragmentarno. Tudi tukaj se hočem omejiti na najbolj potrebno, vendar pa spraviti svoje izvajanje v določen red.

Spadam k Slovencem, ki jih ni zajelo zedinjenje. Zato presojam vprašanje pred vsem iz vidika njihovih narodnih koristi. Priznavam, da imajo prednost koristi narodne celokupnosti in njene nacionalne države. Vendar menim, da je narodni obstanek slovenskega dela izven državnih mej življenjskega pomena ne samo zanj, nego tudi za celo slovensko pleme in s tem tudi za celi narod in njegovo državo sploh.

Če je naš narod že dosegel v največjem delu svoje državno zedinjenje, je njegovo narodno in državno ujedinjenje (unifikacija) šele v teku. S tem ujedinjenjem, ki je v državnem oziru vsaj v glavnih točkah že doseženo, a do nje tudi v narodnem oziru ni daleč, je treba v bodoče računati kakor s historično gotovostjo. V že doseženem in predvsem v bistveni enotnosti vseh delov našega naroda se podani pogoji za končno popolno narodno in državno edinstvo. V posesti teh jamstev za končni uspeh lahko mirno preudarimo pota in sredstva do končnega cilja.

¹⁾ Prim. izvestje o diskusijskih sestankih Pravnikovih spredaj.

Vsekakor pa mora ustava biti zgrajena tako, da ustreza realnemu položaju našega naroda in da mu zjamčuje razvoj v organični kontinuiteti z njegovim realnim sedanjim stanjem in, v zmislu začetkom rečenega, z ozirom na neprizadete dele naroda.

Realno stanje, ki mora biti merodajno tudi za ureditev jezikovnega vprašanja, je to-le:

Naš narod ima dva književna jezika s posebnim teritorialnim območjem: eden je, kakor ga večina znanstvenikov imenuje, srbski ali hrvaški, drugi pa slovenski. Za edinstvo srbskega ali hrvaškega jezika se sklicujem na avtoritete kakor Gjura Daničiča, Vatroslava Jagića, Jovana Skerlića, Milana Rešetarja. Za samostojni značaj in pomen slovenskega jezika, ki ga samo nepoznavanje ali enostranost moreta smatrati za dijalekt, ne bom tukaj navajal nobenih obširnejših dokazov. Objektivno izhaja to realno dejstvo iz zgodovine našega jezikovnega razvoja, iz naše mlade, v kratkem času tako bohotno razcevele književnosti, iz vsakdanje tako različne rabe našega jezika in iz njegovega neutajenega, živega razvojnega zamaha; subjektivno pa iz zavesti tistega neizbrisnega duševnega pečata, ki ga utiskuje slovenskemu razumništvu in vsemu slovenskemu plemenu naša evolucija od Vodnika čez Prešerna do Cankarja.

Nasproti temu je določba ustavnega načrta, da je državni jezik srbsko-hrvaško-slovenski, gola fikcija. Enega edinstvenega jezika, ki bi mu se prilegalo takšno ime, danes ni. Ne mislim o tem pisati, ali želim, oziroma ali je potrebno, da se naše narodno ujedinjenje, katerega ne identificiram z državnim, izvede na vseh poljih, na katerih je naš narod danes še različen; posebno tudi ne o tem, ali naj se narodno ujedinjenje uresniči tudi na jezikovnem polju, ki po mojem mnenju v narodnem (povdarjam, da tu ne govorim o državnem) oziru morda ni niti najvažnejše. Vendar bo vsak, naj bo pristaš ali naspotnik popolnega jezikovnega ujedinjenja, moral priznati, da se ne sme izvršiti potom enostavnega eliminiranja slovenskega jezika, toliko radi njegove lastne kulturne vrednosti, kolikor iz ozira na Slovence izven državnih mej. Če se to vpošteva, je jasno, da nam z navedeno določbo ustavnega načrta ni nič pomagano in da je

nasprotno ravno s to določbo, ki navidezno ugaja slovenskemu samoljubju, resno ogrožena pozicija slovenskega jezika kot tudi državnega jezika. Fikcija ustavne določbe se spremeni v praksi, ob nerazmerju, ki obstoja med srbsko-hrvaškim jezikovnim območjem na eni in slovenskim na drugi strani, v popolno iztisenjenje slovenskega jezika. Če bo takozvani srbsko-hrvaški-slovenski jezik državni jezik v teoriji, bo to v praksi samo srbsko-hrvaški jezik.

Tudi ob najboljšem bratovskem razpoloženju, katero priznavam, bi se trajno, na vse državno ozemlje in na vse panoge javne uprave in javnega življenja in prometa sploh raztegnjeno uveljavljenje slovenščine moralo začutiti kot nepotrebno oteščanje na škodo velike večine in v korist sicer znatne, vendar razmerno majhne manjšine. Preden se stvari razvijejo tako daleč in namestu, da bi se riskirala reakcija, ki bi se utegnila prevagniti v nasprotno smer, bo bolje iskati ravnotežja v tem, da se sicer tudi slovenskemu jeziku prizna značaj državnega jezika in sicer kot posebnega jezika poleg drugega, srbsko-hrvaškega, ki ga govori isti državni narod Srbov, Hrvatov in Slovencev, a da se obenem popolna veljava slovenskega jezika omeji na njegovo prirodno teritorijalno območje. Za preudarne slovenskega politika — saj je vprašanje pred vsem eminentno politično — morajo prvotni ustavni načrti Josipa Smodlake, Stojana M. Protića in same vlade biti vsaj v tem zmislu merodajni, da mu kažejo, kako bi srbsko-hrvaška večina našega naroda čutila popolno enakopravnost slovenščine, če ne že moralno, vsaj praktično kakor znatno obremenitev našega državnega in narodnega življenja. Pred to realnostjo, pred prav tako realnim dejstvom, da se srbsko-hrvaška večina nikdar ne nauči slovenskega jezika tako, kakor slovenska manjšina srbsko-hrvaškega jezika, si ne smemo zatiskati oči.

Ustavna ureditev jezikovnega prava bi morala torej izhajati nekako s stališča dvojnega manjšinskega prava, in sicer enega, privilegirane, v korist slovenščine, in drugega navačnega, v korist drugih (ne južnoslovenskih) manjšin. Ta ureditev bi imela za pogoj točno preciziranje značaja takozvanega državnega, takozvanega uradnega ali službenega jezika in podobnih izrazov, ki so na tem polju zakonodaje navadni. Če

sem prav razumel, je glavni pomen državnega jezika ta, da velja državni jezik za državne urade in druge državne naprave. Ker se pa je imenoval tudi v zvezi z državnim nazivom, grbom in trobojnico, domnevam, da se pripisuje vendar državnemu jeziku tudi višji idealen pomen. Od svoje strani bi dal temu poslednjemu naziranju prednost in bi radi tega zahteval, naj se slovenščini prizna značaj državnega jezika kot državne svetinje, ki naj bo pod enakim in sicer izdatnim zakonitim varstvom kakor samo plemensko ime poleg srbskega in hrvaškega, z vsemi posledicami (tudi in posebno), ki izhajajo iz značaja državnega jezika za njegovo rabo zunaj in znotraj države, v napisih, na pečatih, ob slovesnih prilikah, na najvišjih mestih upave, zakonodaje in sodstva, sploh kjerkoli gre za to, da država tudi v jezikovnem oziru pokaže svoj značaj kot kraljevina Srbov, Hrvatov n Slovencev. Posebno naj bi bilo tudi žaljenje ali zapostavljanje slovenskega jezika kazensko preganjano enako kakor podobni čini na škodo srbskega in hrvaškega jezika.

Kar se pa tiče rabe slovenščine v javni upravi in v prometu, mislim, da naj bi se sprejele tiste omejitve, ki jih želijo srbski in hrvaški predlagatelji, kolikor se morejo spraviti v sklad z našo pravico, da se smemo v naši državi povsod posluževati tudi slovenščine, vsaj v praktično primernih mejah.

Predlagana sankcija po g. referentu, da naj bi se nihče ne mogel izgovarjati z nepoznavanjem državnega jezika (razume se toliko srbsko-hrvaškega, kolikor slovenskega) spada v glavnem v materijalno kazensko in civilno pravo, in bi morala biti raditega predmet zadevne posebne zakonodaje, kolikor bi se sploh mogla sprejeti.

Iz istega vidika, ki sem ga postavil na začetek svojih izvajanj, bi kočno priporočal, da naj bo ustava glede drugih manjšin kolikor moči bolj liberalna, da se s tem podkrepijo zahteve v varstvo naših manjšin izven državnih mej.

